14 Σεπτεμβρίου 2014

Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος αυτοκράτορας της Ανατολικής Ρωμαϊκής (Βυζαντινής) Αυτοκρατορίας, μεγάλος λόγιος, επιστήμονας και ένα από τα φαεινότερα πνεύματα της εποχής του.

Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε το 905 μ.Χ., χωρίς γάμο αρχικά των γονέων

του, του αυτοκράτορα Λέοντος Στ΄ του Σοφού (886 – 912) και της βυζαντινής αριστοκράτισσας Ζωής Καρβουνοψίνας (μαυρομάτας).Η γέννησή του έγινε στην αίθουσα της πορφύρας, σε μια προσπάθεια του Λέοντα να αποκτήσει το νεογέννητο παιδί δικαιώματα επί του θρόνου.

Έξι μήνες μετά τη γέννησή του, οι γονείς του παντρεύονται (σημειωτέον ότι για τον Λέοντα αυτός ήταν ο τέταρτος γάμος του, γεγονός που ήταν σκάνδαλο για την Εκκλησία και προκαλούσε τα δυσμενή σχόλια του λαού). Παρότι σύμφωνα με την παράδοση το παιδί έπρεπε να πάρει το όνομα του παππού του, Βασίλειος, ο Λέοντας αποφάσισε να το ονομάσει Κωνσταντίνο, προς τιμή όλων των προηγούμενων συνονόματων ηγεμόνων, με πρώτο τον ιδρυτή της Πόλης, Μέγα Κωνσταντίνο. Το επίθετο Πορφυρογέννητος, θα τον ακολουθούσε για όλη του τη ζωή, για να δηλώνει τα αναντίρρητα δικαιώματά του στη διαδοχή. Ωστόσο η ανάρρησή του στο θρόνο έγινε μετά από μια σειρά γεγονότων.

Ο πατέρας του, Λέοντας, πεθαίνει το 912, ο αδερφός του Αλέξανδρος κυβερνά για δεκατρείς μήνες και αμέσως μετά, μια που ο Κων/νος είναι μόλις οκτώ χρονών, το 913, ορίζεται συμβούλιο αντιβασιλείας στο οποίο συμμετέχουν η μητέρα του Ζωή και ο πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός που είχε σοβαρές αντιρρήσεις, επειδή το παιδί είχε γεννηθεί εκτός γάμου.

Κατά την πρώτη περίοδο της βασιλείας του Κωνσταντίνου (913-920), η Αυτοκρατορία αντιμετώπισε τις ηγετικές φιλοδοξίες του ηγεμόνα των Βουλγάρων Συμεών, που ήθελε να αναγορευθεί σε βασιλιά. Πρότεινε, μάλιστα, τον γάμο της κόρης του με τον ανήλικο Κωνσταντίνο. Η πρόταση απορρίφθηκε από τους επιτρόπους, γεγονός που εξόργισε τον βούλγαρο ηγεμόνα, ο οποίος απείλησε να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη (913), ενώ έφθασε μέχρι τον Ισθμό της Κορίνθου, μετά τη νίκη του επί των Βυζαντινών στη Μάχη της Αγχιάλου (σημερινό Μπουργκάς).

Από την αναταραχή αυτή επωφελήθηκε ο αρχηγός του στόλου Ρωμανός Λεκαπηνός, ο οποίος κατόρθωσε να αυξήσει την επιρροή του στο παλάτι, με τον γάμο της κόρης του Ελένης με τον δεκατετράχρονο πλέον αυτοκράτορα, Κωνσταντίνο το 919.Σταδιακά, ο Κωνσταντίνος παραμερίστηκε από την εξουσία, την οποία ασκούσε ο Ρωμανός, ως αντιβασιλέας, με τους τρεις γιους του. Παράλληλα, προώθησε στον Πατριαρχικό θρόνο τον τέταρτο γιο του, Θεοφύλακτο, ενώ έκλεισε σε μοναστήρι τη βασιλομήτορα Ζωή. Παρόλο που ο Κωνσταντίνος ήταν επίσημα αυτοκράτορας από το 913, δεν κατάφερε να παραμερίσει τους γιους του Λεκαπηνού παρά μόνο το 945. Στο διάστημα αυτό, όλα του τα ενδιαφέροντα ήταν η μελέτη και η συγγραφή.

Το 945 μ.Χ. ο Πορφυρογέννητος Κωνσταντίνος αναλαμβάνει ουσιαστικά τη διακυβέρνηση του Βυζαντίου – με το θάνατο του Λεκαπηνού – έχοντας και την την υποστήριξη της ισχυρής οικογένειας των Φωκάδων, που πολλά μέλη της υπηρέτησαν από διάφορες θέσεις την αυτοκρατορία (Λέων Φωκάς, Βάρδας Φωκάς, Νικηφόρος Φωκάς κ.ά.).

Ο Κωνσταντίνος ήταν πλέον ώριμος για την εξουσία. Ήταν εξαιρετικά μορφωμένος και διανοούμενος, όπως και ο πατέρας του Λέοντας ο Σοφός. Δεν υπήρξε μεγάλος στρατηγός ούτε πολιτικός αλλά χάρη στους ικανούς και άξιους συνεργάτες που επέλεγε να έχει δίπλα του, μπόρεσε να διασφαλίσει τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας και να συνεχίσει την περίοδο ακμής, που ξεκίνησε από τον παππού του Βασίλειο, ιδρυτή της δυναστείας των Μακεδόνων. Με τους ικανούς στρατηγούς του Βάρδα Φωκά, Νικηφόρο Φωκά και Ιωάννη Τσιμισκή, κατόρθωσε να εξουδετερώσει τους Άραβες, ενώ με τους Βούλγαρους σύναψε ειρήνη.
Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος διεύρυνε τις οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις με τους Ρώσους. με τη βάπτιση της Ρωσίδας πριγκίπισσας Όλγας. Η βάπτισή της έγινε το 955 με μεγάλη επισημότητα στην Κωνσταντινούπολη και έλαβε το χριστιανικό όνομα Ελένη από τη νονά της, Ελένη Λεκαπηνή, σύζυγο του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ’. Η βάπτιση της Όλγας στον Χριστιανισμό διεύρυνε την επιρροή των Βυζαντινών στη δυναμική αυτή περιοχή.
Ο Πορφυρογέννητος έγινε περισσότερο γνωστός για την τεράστια μόρφωσή του και για το πολύτιμο συγγραφικό του έργο. Στην εποχή του ανθεί η βυζαντινή λογιοσύνη και η στροφή προς την αρχαιογνωσία που συνέβαλλε στην καταγραφή και μελέτη των αρχαίων συυγγραφέων. Θα μπορουσε να πει κανείς ότι ο Κωνσταντίνος είναι ο εμπνευστής του εγκυκλοπαιδισμού, μίας συγκεκριμένης συγγραφικής αντίληψης, που σκοπό έχει την κωδικοποίηση των πάσης φύσεως φιλολογικών, φιλοσοφικών και επιστημονικών γνώσεων. Με εντολή του, αλλά και με προσωπική εργασία εκπονήθηκαν εγκυκλοπαιδικές συνθέσεις διαφόρου περιεχομένου.

Το πλήθος των συγγραμμάτων που αποδίδονται στον Κωνσταντίνο Ζ΄ μπορεί να διαιρεθεί σε δύο μικρότερα σύνολα: Όσα προέρχονται από τη γραφίδα του ίδιου του αυτοκράτορα ή ακόμη και από τη συνεργασία του με άλλους λογίους και σε όσα γράφτηκαν με εντολή του. Πάντως τα όρια μεταξύ των δυο συνόλων είναι δύσκολο να εξακριβωθούν απόλυτα.

• Ο Βίος Βασιλείου είναι έργο του ιδίου. Πρόκειται για υποδειγματική βιογραφία του παππού του, αυτοκράτορα και αρχηγέτη της Μακεδονικής δυναστείας.
• Λόγο κατά τη μετακομιδή των λειψάνων του Ιωάννου Χρυσοστόμου.

Τα έργα που γράφτηκαν με εντολή του Πορφυρογέννητου είναι εκείνα που διακρίνονται κυρίως για τον εγκυκλοπαιδικό τους χαρακτήρα:

• Περί βασιλείου τάξεως, το οποίο αποτελεί τη βασική πηγή των ιστορικών σχετικά με το πολύπλοκο πρωτόκολλο που ακολουθούσαν οι Βυζαντινοί αξιωματούχοι και κυρίως η Αυτοκρατορική οικογένεια.
• Προς τον ίδιον υιόν Ρωμανόν, με συμβουλές προς τον γιο του και μετέπειτα αυτοκράτορα Ρωμανό Β’
• Περί θεμάτων, σχετικό με τη διοικητική διαίρεση της αυτοκρατορίας.

Την πρώτη όμως θέση ανάμεσα ανάμεσα στις εγκυκλοπαιδικές συνθέσεις

του Πορφυρογέννητου κατέχει η περίφημη ιστορική εγκυκλοπαίδεια απανθισμάτων από τους αρχαίους ιστορικούς, γνωστή κυρίως από την ονομασία της:

• Εκλογαί, γνωστό στη βιβλιογραφία ως Excerpta. Το έργο χωρίζονταν σε 53 «υποθέσεις» από τις οποίες έχουν παραδοθεί μόνο 4 και όχι όλες πλήρεις «Περί γνωμών και επιβουλών», «Περί αρετής και κακίας».

• Γεωπονικά σε 20 βιβλία.

Ο λογιος αυτοκράτορας φρόντισε ιδιάιτερα την ανώτατη παιδεία. Ενίσχυσε με γενναία ποσά το πρόσφατα αναδιοργανωμένο (το 855 μ.Χ.) από τον Καίσαρα Βάρδα, πανεπιστήμιο στη Μαγναύρα (ανάκτορο του 5ου αι.) και έδινε μάλιστα επίδομα στους φτωχούς φοιτητές. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα είχε τέσσερις έδρες: φιλοσοφίας, γεωμετρίας, αστρονομίας και ρητορικής, στις οποίες διδάσκονταν επίσης και άλγεβρα, μουσική, γραμματική, νομικά και ιατρική.

Με το όνομά του συνδέεται και με δική του πιθανότατα πρωτοβουλία γράφτηκε το σπουδαιότερο πνευματικό έργο του 10ου αιώνα, η πρώτη ολοκληρωμένη, αλφαβητικά διαρθρωμένη εγκυκλοπαίδεια – λεξικό στον κόσμο, με εκατοντάδες χιλιάδες λήμματα, που καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των φιλολογικών, φιλοσοφικών και επιστημονικών γνώσεων της εποχής. Πρόκειται για το περίφημο **λεξικό του «Σουϊδα» ή της «Σούδας»,** που γράφτηκε το β΄ μισό του 10ου αι. Το έργο, που σώζεται ακέραιο,λόγω των συνεχών μέχρι σήμερα εκδόσεών του,έχει ανυπολόγιστη επιστημονική αξία. Περιέχει 30,000 λήμματα, πολλά από τα οποία περιέχουν στοιχεία από πηγές που διαφορετικά θα είχαν χαθεί στον καιρό μας. Το λεξικό αυτό είναι ένα από τα πολυτιμότερα έγγραφα για την ελληνική φιλολογία, την γραμματική, και την ιστορία.

Πηγή: vizantinaistorika.blogspot.gr